

АНАЛІЗ ДОСВІДУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН ЩОДО ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ ТА ПЛАНУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

М. Богіра, к. е. н.

ORCID ID: 0000-0003-0598-2851

Б. Нарadowий, аспірант

ORCID ID: 0000-0001-8164-8252

Львівський національний аграрний університет

<https://doi.org/10.31734/architecture2021.22.187>

Богіра М., Нарadowий Б. Аналіз досвіду європейських країн щодо просторового розвитку та планування сільськогосподарського землекористування

Узагальнено досвід європейських країн щодо розвитку територіальних громад та впровадження реформи децентралізації у системі управління землями, визначено напрями його впровадження та розвитку на прикладі об'єкта землекористування. Проведено аналіз світового досвіду формування сільськогосподарських землекористувань територій країн ЄС згідно з єдиною політикою поліпшення ландшафтів, процесів проєктування природоохоронних заходів, оптимізації землекористування конкретної території, зміни її функціонального призначення, удосконалення технологій виробництва. За результатами дослідження відображено структурно-логічну схему просторового планування землекористування в країнах ЄС. Серед основних позитивних результатів децентралізації відзначено активізацію співпраці бізнесу з місцевою владою, розвиток малого і середнього бізнесу, конструктивне вирішення громадами власних проблем, формування достатнього рівня доходів на місцевих рівнях для розвитку громад і самофінансування проєктів, ефективне використання ресурсного потенціалу, диверсифікацію місцевої економіки з метою забезпечення ефективної зайнятості населення та зростання рівня його доходів, що покладено в основу програми розвитку сільських територій «LEADER». Розкрито організаційну структуру управління в країнах ЄС з питань розвитку сільських територій та планування сільськогосподарського землекористування. Сільський розвиток у країнах ЄС визначено як обґрунтований процес послідовних економічних, соціальних, політичних, культурних і природоохоронних змін, спрямованих на покращання якості життя населення, що повинен задовольняти потреби всього населення та не створювати загроз для майбутніх поколінь.

Ключові слова: сільськогосподарське землекористування, просторовий розвиток, планування, сільський розвиток, зарубіжний досвід.

Bohira M., Naradowyi B. Analysis of the European countries experience in spatial development and agricultural land use planning

The experience of European countries on the development of territorial communities and implementation of the decentralization reform in the land management system, determining the directions of its implementation and development on the example of land use is summarized. An analysis of the world experience of agricultural land use in the EU in accordance with a common policy of landscape improvement, the process of designing environmental measures, optimizing land use in a particular area, improving production technologies, changing its functional purpose is conducted. According to the results of the research, the structural and logical scheme of spatial planning of land use in the EU countries is described. Some of the main positive results of decentralization include intensified business cooperation with local authorities, development of small and medium business, constructive solution of communities' own problems, formation of sufficient income at local levels for community development and self-financing of projects, efficient use of resource potential, diversification of local economy, effective employment of the population and growth of their income level, which is the basis of the program of rural development "LEADER". The organizational structure of management countries of rural development and agricultural land use planning in the EU is revealed. In the EU countries, rural development is defined as a well-founded process of successive economic, social, political, cultural and environmental changes aimed at improving the quality of life, which should meet the needs of the whole population and not pose a threat to future generations.

Key words: agricultural land use, spatial development, planning, rural development, foreign experience.

Постановка проблеми. Процес децентралізації влади в Україні все ще перебуває на початковому етапі свого становлення, зокрема земельної децентралізації щодо передачі земель сільськогосподарського призначення державної власності за межами населених пунктів у комунальну власність об'єднаних територіальних громад, що робить особливо важливим та актуальним вивчення досвіду інших країн з її проведення та застосування в українських реаліях в процесі передачі державних земель місцевим громадам та планування розвитку територіального

землекористування. В умовах недостатнього забезпечення нормативною базою та практичними рекомендаціями процеси із земельної децентралізації та їх організаційне забезпечення залишаються недостатньо вивченими й потребують вивчення зарубіжного досвіду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженню науково-теоретичних засад, проблем та перспектив територіального планування сільськогосподарського землекористування присвячено наукові праці В. В. Борщевського, Є. В. Бутенка, Б. М. Данилишина, Й. М. Дороша, А. М. Третяка та інших вчених. Водночас важливими залишаються питання аналізу зарубіжного досвіду з теоретичної та прикладної бази дослідження проектування сільськогосподарського землекористування при просторовому плануванні територіальних утворень у сучасних для України умовах децентралізації влади.

Постановка завдання. Наше завдання – узагальнення досвіду європейських країн щодо розвитку територіальних громад та впровадження реформи децентралізації у системі управління землями, визначення напрямів його впровадження та розвитку на прикладі об'єкта землекористування.

Виклад основного матеріалу. Аналіз світового досвіду формування сільськогосподарських землекористувань територій країн, що входять до Євросоюзу, свідчить про те, що стале землекористування цих угідь здійснюється згідно з єдиною політикою поліпшення ландшафтів, проектування природоохоронних заходів, оптимізації землекористування конкретної території, удосконалення технологій виробництва, зміни їх функціонального призначення.

Реалізація завдань регіонального просторового планування в країнах ЄС є за своєю суттю політичним питанням. Велика кількість приватних та державних інституцій впливає своїми діями на розробку та зміну організації простору, що відображається у міждисциплінарній інтеграції, координації та співпраці між залученими до цього процесу сторонами. Це прагнення до координації стосується більшою мірою розподілу населення та господарської діяльності, охорони навколишнього природного середовища під час реалізації завдань регіонального просторового планування (рис. 1).

Сьогодні в країнах ЄС спостерігаємо посилення координації та співпраці між різними структурними рівнями, що залучені до просторового планування, приймають та втілюють в

життя відповідні рішення, а також володіють необхідними фінансовими ресурсами. Аби забезпечити оптимальний рівень координації та узгодження між ними, у тому числі й у сфері транскордонної співпраці, діяльність цих органів повинна враховувати всі заходи, що відображено на рис. 2, за умови постійного обміну інформацією.

Закордонний досвід укрупнення адміністративно-територіальних одиниць свідчить про те, що всі країни-реформатори здійснювали його примусово. Проте вибір пріоритетних напрямів проведення адміністративного реформування залежить від економічних, географічних, історичних, етнічних особливостей і традицій кожної держави, розвиненості системи місцевого управління, жорсткості зв'язків між рівнями управління. Можна виокремити кілька загальних напрямів, серед яких перегляд кількості та розмірів адміністративно-територіальних одиниць, перерозподіл функцій і повноважень між рівнями управління, професіоналізація служб місцевого управління [6].

Досвід децентралізації, зокрема у Швеції, Польщі та інших європейських країнах, свідчить про успішність цих процесів і про їхній позитивний вплив на соціально-економічний розвиток країни [2]. Серед основних позитивних результатів децентралізації слід відзначити активізацію співпраці бізнесу з місцевою владою, розвиток малого й середнього бізнесу, конструктивне вирішення громадами власних проблем, формування достатнього рівня доходів на місцевих рівнях для розвитку громад і самофінансування проектів, ефективне використання ресурсного потенціалу, диверсифікацію місцевої економіки з метою забезпечення ефективної зайнятості населення та зростання рівня його доходів [4].

Саме ці цілі покладено в основу реформи децентралізації в Україні. За результатами її реалізації формуються певні інституційні умови, що значною мірою визначатимуть напрями й масштаби розвитку сільських територій. У країнах ЄС ключову роль у підтриманні розвитку сільських територій виконує затверджена у 2000 р. програма «LEADER», основою якої є принцип заохочення ініціатив місцевих жителів до саморозвитку місцевості та пошуку фінансових ресурсів із правом передачі відповідальності і прав власності місцевим органам самоврядування [3]. Взаємодія задля економічного розвитку сільських територій («LEADER») ґрунтується на створенні можливостей для інноваційного розвитку на локальному рівні, за принципом «знизу – вгору». Це метод розвитку територіальних громад з метою

мобілізації та підвищення ефективності їхньої діяльності через налагодження діалогу між державними органами та приватним сектором, що дає змогу жителям сільських територій, громадам і підприємствам розкрити додатковий потенціал власного регіону і заохочує до впровадження

комплексних та інноваційних стратегій місцевого розвитку. У сучасних умовах «LEADER» продовжує розвивати ініціативи в рамках розвитку сільських територій та є частиною політики гуртування на засадах загального інструменту розвитку місцевих громад.

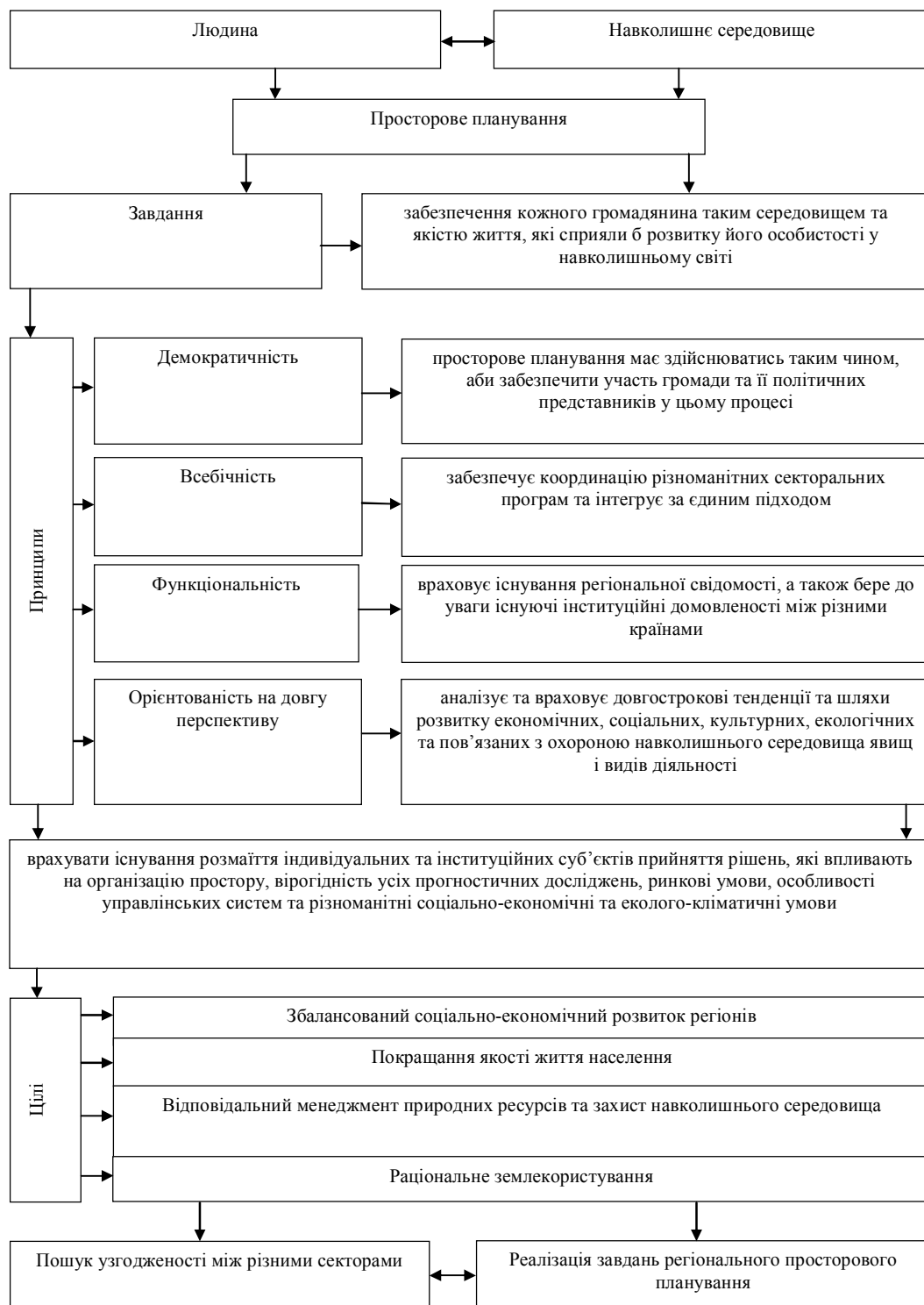

Рис. 1. Структурно-логічна схема просторового планування землекористування в країнах ЄС

Рис. 2. Рівні прийняття рішень з просторового планування землекористування в країнах ЄС

Таблиця

Організаційна структура управління у країнах ЄС з питань розвитку сільських територій та планування сільськогосподарського землекористування

Визначення		Повноваження
українською	англійською	
Європейська спільнота з розвитку сільських територій	European Network for Rural Development (ENRD)	Створена у 2008 р. Європейською комісією, щоб допомогти державам-учасникам ефективно здійснювати власні програми розвитку сільських районів та територій. Спільнота являє собою форум для об'єднання сільської частини Європи, виступає в ролі платформи для обміну ідеями та досвідом впровадження програм розвитку сільських територій та пошуку способів їх удосконалення
Європейське інноваційне партнерство	European innovation partnership (EIP)	Сприяння розвитку продуктивності й ефективності аграрного сектору, стійкості сільського господарства з метою збереження функціональності ґрунтів на високому продуктивному рівні. Європейське інноваційне партнерство забезпечує робочі взаємозв'язки між сільським господарством, біоекономікою і наукою на регіональному, національному рівнях та на рівні Європейського Союзу. Крім того, сприяє підвищенню ефективності використання інновацій, що пов'язані з програмами розвитку сільських територій, а також дослідницькими та інноваційними заходами, що підтримуються у країнах ЄС
Європейський аграрний фонд розвитку сільських територій	European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD)	Є інструментом фінансування проектів розвитку сільських територій, що розподіляються відповідно до шести пріоритетів: 1) сприяння передачі знань та інноваціям у сільському та лісовому господарстві; 2) підвищення життєздатності та конкурентоспроможності всіх видів сільського господарства, а також просування інноваційних сільськогосподарських технологій та сталого управління лісами; 3) організації харчових ланцюгів, добробуту тварин та управління ризиками у сільському господарстві; 4) забезпечення ефективності використання ресурсів та підтримка переходу до низьковуглецевої та стійкої до клімату економіки у сільському, харчовому та лісовому секторах; 5) відновлення, збереження та зміцнення екосистем, пов'язаних із сільським та лісовим господарством; 6) сприяння соціальній інтеграції, зменшенню бідності та економічному розвитку в сільській місцевості

У рамках територіальної моделі розвитку сільських територій та планування сільськогосподарського землекористування важливість місцевих інститутів доповнюється необхідністю ефективною координації між різними рівнями управління згідно з політикою ЄС, що проявляється через фінансову підтримку та встановлення системи правил та орієнтирів, переходячи до національного, регіонального та місцевого рівнів [5]. Європейські країни визначають національні юридичні та адміністративні процедури з метою забезпечення правильного використання бюджету ЄС, який їм виділяється в міру повноважень згідно з організаційною структурою управління з питань розвитку сільських територій та планування сільськогосподарського землекористування (див. табл.).

Сільський розвиток у країнах ЄС розглядають як обґрунтований процес послідовних економічних, соціальних, політичних, культурних і природоохоронних змін, спрямованих на покращання якості життя населення, що повинен задовольняти потреби всього населення та не створювати загроз для майбутніх поколінь [3]. Термін «сільська місцевість» (територія) в європейських країнах тлумачиться як територія, розташована на значній відстані від ділової активності центрів і яка відчуває певні труднощі з отримання населенням необхідного комплексу відповідних економічних і соціальних благ. Особливо це стосується територій, розвиток яких залежить від результатів сільськогосподарської діяльності, де домінують, як правило, малі ферми і, відповідно, продуктивність такого господарювання незначна [1].

Висновки. Відповідно до Стратегії розвитку сільських територій у Європі сільський розвиток має на меті досягнути трьох основних завдань: конкурентоспроможності, раціонального використання природних ресурсів та збалансування територіального розвитку сільськогосподарського

землекористування. Програми розвитку сільських територій, що визначені на тривалий період в окремих напрямках, повинні бути засновані на ретельному аналізі соціально-економічних та екологічних потреб землекористування. Стратегії в межах кожної такої програми для окремого регіону мають бути спрямовані на: реалізацію пріоритетів ЄС через низку окремих заходів, що передбачають передачу знань та інновацій у галузі сільського та лісового господарства; покращання економічних показників, сприяння реструктуризації та модернізації всіх форм господарювання; підвищення конкурентоспроможності первинних виробників сільськогосподарської продукції завдяки їхній кращій інтеграції в агропродовольчий ланцюг; відновлення, збереження та покращання екологічних систем; підвищення ефективності використання природних ресурсів; сприяння місцевому розвитку в сільській місцевості.

Бібліографічний список

1. Зінчук Т. О. Нова парадигма сільського розвитку Європейського Союзу: перспективи для України. *Актуальні проблеми економіки*. 2007. № 11. С. 104–114.
2. Касич А. О., Петрушко А. С. Управління процесами децентралізації: зарубіжний досвід та стратегічні завдання для України. *Економіка і суспільство*. 2017. № 13. С. 71–77.
3. Малько Ю. С. Конвергенція політики сільського розвитку в європейському просторі. *Демократичне врядування*. 2014. № 14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2014_14_15 (дата звернення: 05.05.2021).
4. Могилова М. М. Об'єднання територіальних громад в Україні: перспективи і ризики для розвитку сільських територій. *Економіка АПК*. 2019. № 5. С. 68–76.
5. Розвиток сільських територій в системі євроінтеграційних пріоритетів України: монографія / за наук. ред. В. В. Борщевського. Львів, 2012. 216 с.
6. Escolano J., Eyraud L., Moreno B. et al. Fiscal Performance, Institutional Design and Decentralization in European Union Countries. *IMF Working Papers*. 2012. Vol. 12. doi: 10.5089/9781463936464.001.

Стаття надійшла 11.05.2021